

Suriname

- Dompel je onder in het verleidelijk zwoele uitgaanscentrum van Paramaribo
- Neem een duik in de verkwikkende sula's van de Boven-Surinamerivier
- Beleef het avontuur op de bruisende Marowijnerivier
- Maak een strandwandeling met reuzenschildpadden
- Ervaar ruim drie eeuwen Nederlandse geschiedenis
- Betreed het onherbergzame regenwoud: eldorado voor natuurliefhebbers

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Suriname: een kennismaking

- 14 Economie
- 24 Bevolking
- 39 Taal
- 41 Sport
- 46 Eten en drinken
- 51 Kunst en cultuur
- 54 Media

2 59 Geschiedenis

- 60 Oorspronkelijke bewoners
- 61 Eerste kolonisten
- 67 Slavernij
- 72 Onafhankelijkheid

3 85 Natuur

- 86 Klimaat
- 87 Geologie
- 88 Flora en fauna

4 105 Paramaribo

- 106 Wijken
- 108 Binnenstad
- 122 Musea
- 126 Monumenten
- 131 Tips en adressen

5 139 Commewijne

- 141 Kustgebied
- 145 Plantages langs de rivier
- 150 Nieuw-Amsterdam
- 151 Verder landinwaarts
- 153 Tips en adressen

6 155 Beneden-Suriname

- 156 Wanica
- 161 Para
- 162 Domburg
- 168 Brokopondo
- 176 Tips en adressen

7 179 Oost-Suriname

- 186 Moengo
- 188 Galibi
- 189 Albina
- 190 Zuidwaarts langs de Marowijnerivier
- 193 Tips en adressen

8 195 West-Suriname

- 196 Saramacca
- 201 Coronie
- 206 Nickerie
- 207 Bigi Pan
- 210 Tips en adressen

9 213 Boven-Suriname

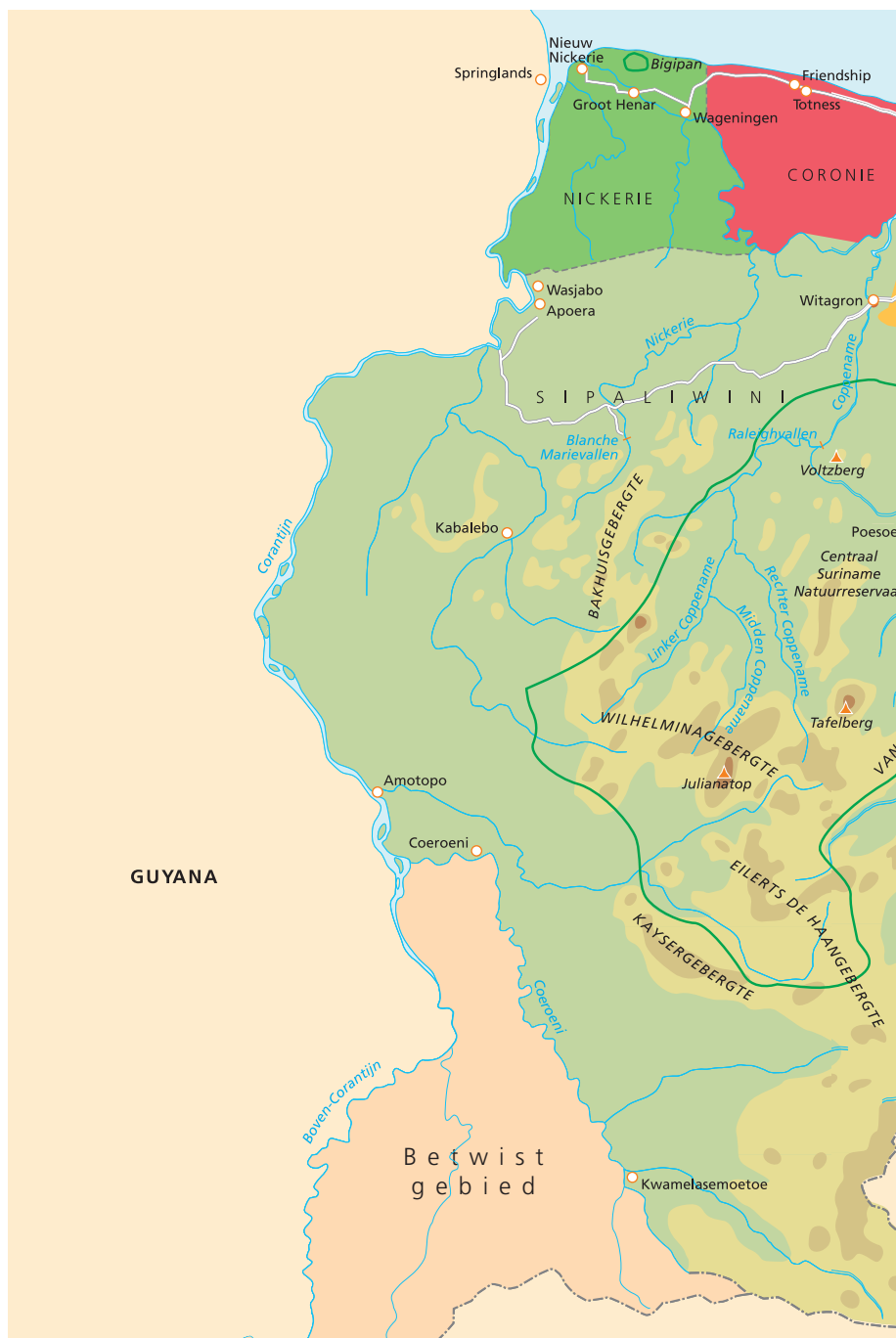
- 214 Langs de Surinamerivier
- 224 Tips en adressen

10 229 Diep het binnenland in

- 231 Richting het zuiden
- 233 Richting het zuidoosten
- 234 Richting het noordwesten
- 241 Tips en adressen

i 242 Praktische reisinformatie

r 260 Register

Woord vooraf

Vraag een Belg of een Nederlander naar Suriname en tien tegen één dat het gesprek de volgende wending neemt: het gaat over een voormalige kolonie in de tropen waar iedereen Nederlands spreekt. Een land waar Bouterse ooit een staatsgreep pleegde, in Nederland werd veroordeeld als drugs crimineel en later als gekozen president aan de macht kwam. Waar Brunswijk rebellenleider was en het tot vicepresident schopte, en waar drugshandel en corruptie andere terugkerende issues zijn. Misschien komt ook ter sprake dat Suriname gebukt gaat onder een forse internationale schuldenlast, maar vanaf 2028 waarschijnlijk een welkome economische impuls krijgt door de oliewinning voor de Atlantische kust.

Heeft diezelfde Nederlander of Belg 3 weken vakantie in Suriname achter de rug, dan krijg je een heel ander verhaal te horen. Dat van de overweldigende natuur, machtige rivieren, zeldzame zoogdieren, vogels en vissen. Ook gaat het over de warme, vanzelfsprekende ontvangst voor de bezoekers, over de rijke, gevarieerde Surinaamse keuken, het fruit dat zomaar voor het grijpen aan de boom hangt en de puurheid van lucht en water. Terwijl anderen nog steeds niet zijn gekomen van de roerige geschiedenis die het land in korte tijd heeft doorgemaakt.

In deze reisgids krijgt het stereotiepe beeld van Suriname, zoals dat gedeels wordt bepaald door de berichtgeving in de Nederlandse en Belgische media, hopelijk de nodige nuancering.

Lees over de verschillende volken die er zijn neergestreken, de kleurrijke en soms ongrijpbare hoofdstad Paramaribo en het sprookjesachtige binnenland. Met de culturele, historische en economische achtergronden zul je meer van dit boeiende en innemende land begrijpen. Dan wil je het liefst zo snel mogelijk in een korjaal stappen om de schoonheid van het exotische regenwoud te ondergaan.

Diederik Samwel

Suriname: een kennismaking

1

Eenmaal aangekomen op Zanderij maak je meteen kennis met het klimaat en het tempo in Suriname. De vliegtuigdeuren zijn nog niet opengezwaaid of de warmte stroomt je tegemoet. Niet lang daarna volgen de eerste zweetdruppels.

De hitte is klam en vochtig, tenzij je geland bent na een verfrissende regenbui tegen het einde van de dag. Snuif dan direct de lucht op en inhaleer bij voorkeur diep. Het licht zoete, kruidige aroma vormt de voorbode van wat je de komende tijd te wachten staat.

Waar je je vast op kunt instellen is het wachten. Na een korte wandeling over het platform kom je in de regel terecht in een lange rij voor de douane. Daarvoor krijg je wel een fraaie stempel in je paspoort terug, mét een zwierige handtekening van de dienstdoende beambte. Ga er na die rij van minimaal een halfuur niet van uit dat je koffers wel klaar zullen staan, want dat spreekt niet vanzelf.

Meteen een belangrijk advies: hou deze eerste ervaringen goed in je achterhoofd tijdens de rest van je verblijf in Suriname. Het tropische klimaat verhoudt zich slecht met het westerse tempo. En de lokale mentaliteit strookt niet altijd met de eisen en verwachtingen van de nieuwsgierige en gretige vakantieganger. Schakel daarom over op een lagere versnelling. Dan heeft Suriname tal van aangename en onvergetelijke verrassingen in petto.

< De vaat doen in de rivier.

CENTRALE BANK

De president van de Centrale Bank van Suriname vervult een prominente rol binnen de Surinaamse economie. Hij – een vrouw is tot dusver nooit voorgedragen – wordt weliswaar door de regering benoemd maar geniet een onafhankelijke status. In een tijd waarin de economieën in de regio nauw met elkaar verbonden zijn en de zogenoemde ratings en beoordelingen van instanties als de International Development Bank en de Wereldbank een graadmeter zijn voor buitenlandse investeerders, lijkt dat misschien vanzelfsprekend. Maar in Suriname ligt dat anders. Vrijwel alle politici, hoogwaardigheidsbekleders en ondernemers kennen elkaar persoonlijk en houden elkaar nogal eens de hand boven het hoofd. Onder de in 2025 overleden president Jules Wijdenbosch (1996–2000) genoot bankpresident Henk Goedschalk bijvoorbeeld tal van privileges omdat hij minstens evenveel dubieuze overheidsuitgaven diende te verantwoorden. Als zogenoemde *futu boi* (loopjongen) van de regering was hij medeverantwoordelijk voor de lege staatskas na de regeertermijn van Wijdenbosch. Vervolgens was het land dringend toe aan een neutrale, partijloze *bank-governor*.

Onder de Nieuw Front-regering van Ronald Venetiaan trad die in 2000 aan in de persoon van André Telting. Hij bracht de staatsfinanciën weer op orde en verving de Surinaamse gulden door de aan de Amerikaanse munt gekoppelde Surinaamse dollar. Ook ontwierp hij een nieuwe wet waarin het de bankpresident werd verboden om klakkeloos, zonder dat daar reserves (goud bijvoorbeeld) tegenover staan, geld bij te laten drukken. Op overtreding daarvan staat voortaan een jarenlange celstraf waarmee Telting ook zichzelf strikte beperkingen oplegde. Op veler verzoek verlengde hij zijn ambtstermijn om kort na de verkiezing van Bouterse tot president met pensioen te gaan. Nauwelijks een paar dagen later kwam Telting te overlijden. Onder de regering Bouterse ging het opnieuw mis met de nationale kasreserves. Bankgovernor Gillmore Hoefdraad verbood zes jaar lang de publicatie van jaarverslagen en kreeg een jarenlange gevangenisstraf opgelegd, maar is sinds 2020 voortvluchtig. Opvolger Robert van Trikt, die kans zag tientallen miljoenen te verduisteren, kreeg acht jaar cel.

lijke afspraken worden gemaakt met de grote internationale olieconcerns. Naar verwachting komen de eerste barrels op zijn vroegst in de loop van 2028 uit de oceaan.

Ook een deel van de opbrengsten uit de houtexport komt ten goede aan de staatskas. Een ander exportproduct dat vooral wordt gewonnen in het oosten van Suriname, is palmolie. Vanaf 2015 kwamen signalen dat de

Het onafhankelijkheidsplein in Paramaribo tegen zonsondergang, gezien vanuit de Waterkant.

economische ontwikkeling opnieuw stagneerde. Vlak na het begin van zijn tweede termijn waarschuwde Bouterse zijn landgenoten voor zware tijden. Hij wees daarbij op dalende prijzen voor grondstoffen op de wereldmarkt. Intussen werd duidelijk dat de regering met een fors begrotingstekort zat. De regering verhoogde de tarieven voor gas, water en elektra met meer dan 100% en vanaf eind 2015 ging de inflatie in rap tempo omhoog. De koers van de Surinaamse dollar ging de afgelopen jaren steeds verder omlaag. Was 1 US dollar in 2012 te koop voor 3,25 Surinaamse dollar, in 2025 is de Amerikaanse munt 40 SRD waard.

Door de crisis van de laatste jaren zijn de inkomensverschillen alleen maar groter geworden. De sociale onderklasse groeit, net als de onvrede onder de bevolking. Dat valt niet af te leiden uit het straatbeeld. Wie een paar jaar niet in Paramaribo is geweest, staat onwillekeurig met zijn ogen te knipperen. Her en der verrijzen kantoren, villa's en hotels, terwijl de laatste modellen SUV's over het asfalt zoeven. Tegelijkertijd is de luchthaven fraai gerenoveerd en ook de Waterkant, de vermaarde boulevard waar Surinamers op zon- en feestdagen gaan 'wandelen', heeft een facelift ondergaan. Ook de horeca bloeit. Het uitgaanscentrum, dat zich eerst grotendeels rond de terrassen van 't Vat concentreerde, breidt zich steeds verder uit. Nieuwe hotels, casino's, cafés, bars en restaurants houden tegenwoordig langer stand. Nog niet zo lang geleden genoot een locatie hooguit een jaar lang grote populariteit waarna de klandizie voor een nieuwe tijdelijke hotspot koos. Zoveel had het uitgaansleven niet te bieden en als consumenten na verloop van tijd uitgekeken raakten op hun vaste stek zochten ze iets nieuws.

Plantage Mariënborg aan de Commewijnerivier.

worden begonnen. In die tijd telde Suriname rond de 150 plantages met een paar duizend bewoners: planters, soldaten en tot slaaf gemaakten.

De gouverneur bleek in Suriname weinig geliefd. Zijn starre, nietsontziende houding zou hem uiteindelijk in een conflict met soldaten noodlottig worden. Zij moesten tegen lage lonen en onder erbarmelijke omstandigheden verdedigingsforten bouwen en kanalen graven. Nadat Van Sommelsdijck zich voor de zoveelste keer niets had aangetrokken van hun protesten, werd hij voor zijn huis doodgeschoten door muitende militairen. De naam van de omstreden gouverneur leeft voort in de Van Sommelsdijckstraat in het uitgaanscentrum van Paramaribo en de kreek die dwars door het centrum stroomt.

In de eerste helft van de 18de eeuw trok de economie stevig aan. De vraag naar suiker, koffie en specerijen in Europa nam toe en de inkomsten voor de kolonie groeiden mee. De planters voerden de productie op door steeds meer tot slaaf gemaakten uit Afrika te verschepen. Het aantal plantages steeg tot ongeveer 600 halverwege de 18de eeuw.

In 1770 zorgde een crisis op de Amsterdamse beurs voor een ommekeer. Leningen stonden plotseling in geen enkele verhouding meer tot onroerend goed, plantages en andere bezittingen. Net als bijna tweeënhalve eeuw later leidde dat tot een sneeuwbeleffect onder handelsmaatschappijen en ondernemingen. Bankiers en plantage-eigenaren bleken plotseling veel minder kapitaalkrachtig dan ze dachten en de ene na de andere onderneming ging failliet. In Nederland verwisselden de plantages vaak van eigenaren zonder dat de beheerders aan de andere kant van de oceaan er iets van wisten. Dat maakte adequaat bestuur van de plantages vrijwel onmogelijk.

Aan het eind van de 18de eeuw ging de West-Indische Compagnie failliet, terwijl de familie Van Sommelsdijck het aandeel in Suriname verkocht. Op gezag van het nieuwe bestuur van de Bataafse Republiek werd de Geootrooieerde Sociëteit in 1795 ontbonden.

Vervolgens ondervond Suriname de gevolgen van de onrust in Europa. Daar waren Engeland, Frankrijk en Nederland in een hevige machtsstrijd verwickeld. Tijdens de Franse overheersing in Nederland zagen de Engelsen in 1799 kans de kolonie in te nemen. Toen Napoleon in 1815 definitief werd verslagen, droeg Engeland de kolonie weer over aan de toenmalige Republiek der Nederlanden.

SLAVERNIJ

Een van de meest beschamende hoofdstukken uit de Nederlandse geschiedenis is de slavenhandel. Om de plantages in de West zo goedkoop mogelijk te kunnen exploiteren, lieten de planters arbeidskrachten uit West-Afrika halen. Vooral Zeeuwse handelaren verwierven een ronduit bedenkelijke reputatie in het ronselen van gevangengenomen en tot slaaf gemaakte Afrikanen. Ze slaagden erin een uiterst lucratief netwerk met een al even adequaat distributiesysteem op te zetten.

De meeste tot slaaf gemaakten die in Suriname terechtkwamen, waren afkomstig uit de binnenlanden van Ghana. Anderen kwamen uit Sierra Leone, Ivoorkust en Nigeria. Hiertoe werden hoe langer hoe meer gerichte expedities landinwaarts op touw gezet. Daarnaast bleek het voor Afrikaanse stammen, die destijds geregeld met elkaar in oorlog waren, zeer profijtelijk en op den duur ook steeds gebruikelijker om krijgsgevangenen uit te leveren aan witte handelaren of tussenpersonen.

De slavenhandel kwam in de loop van de 17de eeuw op gang. De tot slaaf gemaakten werden na dagenlange tochten door het oerwoud naar de kust gebracht waar ze massaal werden ingescheept. In totaal werden ruim 500.000 tot slaaf gemaakten van West-Afrika naar Suriname getransporteerd. Veel van hen overleefden de zeereis niet of kwamen doodziek of geradbraakt aan land. Eenmaal in Suriname wachtte hun nog meer ellende. Eenmaal aangekomen werden ze enigszins opgekalefaterd zodat ze voor grof geld konden worden verkocht aan de plantage-eigenaren. Vervolgens moesten ze dag in dag uit onder erbarmelijke omstandigheden loodzware lichamelijke arbeid verzetten. De opzichters kenden geen mededogen. Volgens (geschied)schrijvers als John Stedman en Engelse officieren die enige tijd in Suriname verbleven, spanden de Hollandse planters de kroon waar het ging om wreedheden en vernederingen. Op tegenspraak of werkweigering stonden zware lijfstraffen en onderlinge communicatie was niet of nauwelijks toegestaan. Dat laatste was toch al een probleem omdat de tot slaaf gemaakten van verschillende stammen kwamen en elkaar lang niet altijd konden verstaan. Gaandeweg ontwikkelde zich een

Paramaribo

4

Nee, een echte wereldstad is het niet. Ook de stedelingen zelf spreken van een dorp. Qua oppervlak is Paramaribo weliswaar vrij uitgestrekt maar meer dan 250.000 mensen wonen er niet. En dan hebben we het over het district Groot Paramaribo. De hoofdstad kent nauwelijks hoogbouw en de meeste huizen worden omringd door ruime erven.

Het aanbod van musea, bezienswaardigheden en attracties is alleszins te overzien. Een stadswandeling is een must, net als een bezoek aan de Centrale Markt. En voor een goed begrip van de Surinaamse geschiedenis ga je naar Fort Zeelandia.

Bedenk vooral dat Paramaribo een stad is om je aan over te geven. En dat lukt des te beter door een paar van haar eigenschappen eenvoudig voor lief te nemen. Het rommelige verkeer bijvoorbeeld, het ontbreken van hippe boulevards of de niet bepaald egaal betegelde trottoirs in de binnenstad. Je krijgt er gegarandeerd een mooie tijd en een goed humeur voor terug.

Loop vooral niet te hard van stapel, bestel gerust iets te drinken op een van de terrasjes aan de rivier en kijk in alle rust om je heen. De stad maakt vanzelf avances met haar warmte en hartelijkheid en haar talloze geuren en kleuren.

Paramaribo

WIJKEN

Toen Suriname in 1667 na het vredesverdrag met de Engelsen weer onder Nederlands gezag kwam, was van serieuze bebouwing nauwelijks sprake. Laat staan van een stad. **Fort Zeelandia** was eigenlijk het enige bouwwerk van betekenis. Het diende om de plantages langs de oevers van de Surinamerivier tegen indringers te beschermen. Wie daar iets had te regelen zei: *'Mi go a foto'*, wat zoveel betekent als: 'Ik ga naar het fort.' De uitdrukking is zo ingeburgerd geraakt, dat 'foto' in het Surinaams geldt als synoniem voor 'stad'.

Je zou niet meteen een roemrijke geschiedenis vermoeden achter de wijk Combé aan de noordkant van het centrum. De Grote Combéweg, Mahonylaan, Wilhelminastraat en Kleine Waterstraat zijn tegenwoordig drukke, doorgaande (winkel)straten. Toch gold dit deel van de stad vroeger als chique buitenplaats voor de elite van Paramaribo.

Combé werd de eerste buitenwijk of voorstad van Zeelandia; vanaf 1799 werden hier de eerste koloniale huizen gebouwd. Om te beginnen verrees er het huidige presidentiële paleis waar vroeger de gouverneur resideerde.

Daarachter kwam de Palmentuin en ook langs de lanen en promenades in noordelijke richting moesten palmbomen en exotische struiken het gevoel van natuur en ruimte versterken.

De wijk Combé is vernoemd naar de plantage van Nicolaas Combé, een bestuursambtenaar die door Abraham Crijnssen uit Berbice naar Suriname was gehaald om orde op zaken te stellen. Nadat de Nederlandse commandeur Crijnssen Fort

Zeelandia had veroverd op de Engelsen had hij geen tijd om de kolonie te beschermen en te besturen. Hij had nog een paar oorlogen met de Engelsen te voeren: op Tobago, Sint-Eustatius, Martinique, Nevis en zelfs in Virginia. Nicolaas Combé vestigde zich in Suriname in een periode waarin tal van gewapende conflicten werden uitgevochten. Rancuneuze inheemsen staken om de haverklap suikerrietplantages in brand en ook gevluchte tot slaaf gemaakten brachten met hun vergeldingsacties grote schade aan. Nogal wat plantage-eigenaren overwogen dan ook zich elders in het Caribisch gebied te vestigen. Met hun vertrek dreigde een nog grotere wanorde te ontstaan in de kolonie. Om zijn eigen plantages te redden, wierp Nicolaas Combé zich op als landsbestuurder. Zo kwam hij al snel in conflict met gouverneur Johannes Heinsius. Toen Combé hem beschuldigde van corruptie, besloot Heinsius de al te kritische en eigenzinnige planter 4 jaar lang geen salaris uit te keren.

Met Pieter Versterre, de volgende gouverneur, lag Combé ook geregeld in de clinch. Die bleek op grote schaal te hebben gezwendeld met plantages en nam het niet zo nauw met het afdragen van belastingen. Ondanks alle tegenwerking zag Combé na verloop van tijd kans de orde te herstellen.

Pas na de afschaffing van de slavernij trok de Combéwijk ook andere bevolkingsgroepen aan. De gegoede burgerij verhuisde naar percelen verder buiten het centrum. Zo heeft de stad zich in de loop der eeuwen steeds verder uitgebreid. Omdat er bijna geen hoogbouw verrees en de meeste huizen werden omgeven door een erf, ontstond een uitgestrekt stedelijk gebied. Waar in vroeger tijden nog plantages waren, zijn inmiddels ruim opgezette woonwijken ontstaan. Een groot deel van de wijk **Uitvlugt** in Paramaribo-Zuid behoorde oorspronkelijk toe aan de plantersfamilies Graanoogst en Van Brussel. Tientallen straten, van de Rudie- en de Joanlaan tot de Henkielaan en de Gondastraat, verwijzen naar de vele nakomelingen van beide plantagehouders.

Schaaftsverkoper aan de Waterkant waar korjalen naar Meerzorg vertrekken.

Pepers in alle kleuren en maten.

vlinders of een leguaan tegen. In 2015 werd hier een Discovery Center geopend voor natuureducatie, onderzoek en ecotoerisme.

Maak een tussenstop in restaurant Pepre Patu, fairtradekoffie, -thee of -chocolade, met of zonder appeltaart.

NIEUW-AMSTERDAM

Het voormalige verdedigingsfort Nieuw Amsterdam werd rond 1740 gebouwd nadat Franse kolonisten op verschillende plantages een succesvolle inval hadden gedaan. De bouw verliep niet helemaal volgens

plan. Eerst lukte het niet om ter plaatse bouwstenen te bakken; de rivierklei bleek geen geschikt basismateriaal. Ook de bakstenen die daarop uit Holland werden overgevoerd voldeden niet: de stenen fundering zakte snel weg in de moerasachtige ondergrond. Uiteindelijk werd besloten een aardwal op te zetten met houten palen en staketsels als versteviging. Achter de vestingmuren werden 2 kruithuizen, een kazerne, een onderkomen voor de gouverneur, wachtgebouwen, een timmerloods en waterreservoirs aangelegd.

Hoewel het fort strategisch gunstig lag om de vijand zowel vanuit de oceaan als over de Commewijnrivier zo snel mogelijk te kunnen aanvallen, konden de Nederlanders niet voorkomen dat de Engelsen het een paar keer innamen.

Van 1863 tot 1967 was het fort deels in gebruik als gevangenis met onder meer 4 isoleercellen. De gevangene zat destijds minimaal een week opgesloten in een afgesloten ruimte, praktisch zonder ventilatie, met alleen een houten brits en een emmer. De gedetineerde werd eenmaal per dag kort gelucht en zat al die tijd op water en brood.

Openluchtmuseum

Een groot deel van de vorige eeuw zetelde het districtsbestuur van Commewijne in het complex. In 2005 kreeg het de huidige bestemming van openluchtmuseum. Behalve de nog bewaard gebleven oorspronkelijke gebouwen zoals de gevangenis en het kruithuis zijn tal van andere gebouwen en voorwerpen uit de Surinaamse geschiedenis op het terrein tentoongesteld. Zo herinnert een koperen kom met een diameter van 5 m aan het koken van suikerriet.

In het weekend worden in het fort uiteenlopende activiteiten georganiseerd. In de als theater ingerichte ruimte aan de noordkant van het fort vinden tentoonstellingen en presentaties, traditionele volksgebruiken als het Javaanse paardenspel djaran kepeng en Hindostaanse dansvoorstellingen plaats.

Rond het fort is een park aangelegd met 4 monumenten. Zo staat er een **Srefidensi-monument** (Onafhankelijkheid) met daarop prominent de gele ster van de nationale vlag. De gedenksteen ter gelegenheid van 155 jaar Chinese immigratie is van de hand van kunstenaar **Paul Woei**. Verderop is het zogenoemde **Tip Tip Monument** te zien, een van de reusachtige teen-slippers die op verschillende plekken in het land zijn te vinden en werden vervaardigd door kunstenaar **George Struikelblok**, ter herinnering aan 30 jaar onafhankelijkheid. In 2010 werd het **Free Sranan-monument** onthuld als eerbetoon aan alle mensen die in de loop der eeuwen naar Suriname werden geïmporteerd.

➤ FORT NIEUW AMSTERDAM, fortnieuwamsterdam.com

VERDER LANDINWAARTS

Mariënborg

De producent van de speelfilm *Hoe duur was de suiker?* uit 2013 naar de gelijknamige roman van **Cynthia McLeod** heeft serieus overwogen zo veel mogelijk scènes in Suriname op te nemen. Dat bleek helaas onbegonnen werk. Er valt tegenwoordig namelijk nauwelijks suikerriet te ontdekken in het land, laat staan een paar uitgestrekte velden of een complete plantage. Ook het gebrek aan lokale vakmensen voor camera, licht en geluid brak de producent op. Vandaar dat de filmcrew uitweek naar Zuid-Afrika.

In de hoogtijdagen telde Suriname 600 suikerplantages die jaarlijks 20.000 ton suiker produceerden. Het plaatsje Mariënborg was het belangrijkste handelscentrum. In het begin van de 20ste eeuw draaide heel Commewijne op de suikeropbrengsten.

Tegenwoordig staat de vervallen fabriek, vanaf de brug over de Surinamerivier zo'n 20 minuten rijden, symbool voor de teloorgang van de Surinaamse suikerindustrie. De bomen groeien dwars door de gevel van de fabriekshal en de loodsen en het terrein zijn grotendeels weer ingenomen door het bos. Toch kun je je vrij eenvoudig een voorstelling maken van het vroegere bedrijf. In de hallen staan nog de grote stoomketels en verderop tref je de gigantische verroeste tandwielen van de suikerpersen aan.

Voor Surinamers die rond 1975 of begin jaren 80 naar Nederland zijn gemigreerd en niet of nauwelijks zijn teruggeweest in hun geboorteland kan een bezoek aan Mariënborg uitdraaien op een soort nachtmerrie. Ooit was suiker een exportproduct om trots op te zijn. Nu moet de grondstof voor Surinaamse rum uit Guyana of Trinidad worden gehaald. Het is goed voorstel-

Restanten stoommachines van suikerfabriek op Mariënborg.

baar dat vakantiegangers met een verleden in deze regio van Suriname dit verloren erfgoed liever niet willen bekijken. Wie geluk heeft kan een rondleiding krijgen van mijnheer Bimbo, een bewoner die graag over vroeger vertelt. Meestal is hij wel op het terrein of in de buurt om tegen een nader overeen te komen vergoeding een rondleiding te geven. Het kan ook zijn dat zich spontaan andere gidsen aandienen. De meeste mensen op Mariënborg hebben namelijk niet zo gek veel te doen.

Tamanredjo

Wie een dagtrip onderneemt naar Commewijne en onderweg Mariënborg bezoekt, doet er goed aan niet dezelfde weg terug te nemen maar via het gehucht Alkmaar verder in oostelijke richting te rijden. Dan kom je uit in Tamanredjo aan de Oost-Westverbinding. Vanaf Mariënborg voert de weg langs de rivieroever waar nog een paar goed geconserveerde planterswoningen staan. Verderop doorkruis je een Javaans boerenlandschap; de ene helft gecultiveerd, de andere alweer overgenomen door de savanne.

Tamanredjo zelf is weinig meer dan een lintdorpje. Het zijn de eenvoudig ingerichte maar voortreffelijke warungs langs de hoofdweg die een omweg naar Paramaribo zeer de moeite waard maken.

TOP 3 – NIET TE MISSEN IN COMMEWIJNE

- 1 Bezoek Frederiksdorp met het Verhalenmuseum en Boni Trail
- 2 Wandel door het openluchtmuseum op Fort Nieuw Amsterdam
- 3 Maak een boottocht door het moerasgebied Matapica

TIPS EN ADRESSEN

VERVOER

- Vanuit Paramaribo zijn er dagelijks trips naar de plantages op Commewijne. Je kunt kiezen uit volledig verzorgde boottochten met wandeling, gids, lunch en zelfs overnachting.
- Op eigen houtje is het ook goed te doen. Waar fietsen in de drukke stad zonder fietspaden niet altijd een onverdeeld genoegen is, is het verkeer aan de overkant een stuk veiliger. Boven de Commewijnerivier rijden geen auto's. Je kunt er op de fiets in alle rust de omgeving op je in laten werken.

Plantagetour per fiets

- Een dagtocht op de fiets langs verschillende plantages op Commewijne is een prima optie. Pak vanaf de steiger van Leonsberg de boot naar plantage Rust en Werk. Van daaruit voert een fietspad langs de oever van de Commewijnerivier. Je komt langs een tiental plantages waaronder Frederiksdorp. Bij Kronenburg steek je de rivier over naar plantage Katwijk. Vandaar rijd je over de weg terug naar Fort Nieuw Amsterdam voor de oversteek naar Leonsberg. Er zijn verschillende andere routes uitgezet, eventueel met gids en/of overnachting. Check fietseninsuriname.nl of fietsendoorsuriname.nl.
- The Sugar Trail, een dagtocht langs de 'historische tijdlijn' van de suikerplantages. Waterproof Tours (waterproofsuriname.com) of Jenny Tours (suriname-tour.com).

OVERNACHTEN

- Resort Taman Indah, Javaans specialiteitenrestaurant en guesthouse met 5 kamers in sfeerrijke en uitbundig ingerichte tuin met zwembad. Veel dagjesmensen in het weekend. Djojosoepartoweg 140, Tamanredjo.
- De Plantage, luxueus resort midden in de rustige natuur van Commewijne. In de directe omgeving houden zich ruim 100 vogelsoorten op, apenfamilies, soms ook luiaards en zelfs jaguars (tigri's). Weekendarrangementen mogelijk, hogere prijsklasse (deplantagecommewijne.com).
- Boutique Hotel Peperpot, logeren in oude planterswoning of luxueuze lodges. Weg naar Peperpot 1 (hotelpeperpot.com).
- Resort Frederiksdorp, fraai gerenoveerde plantage met kamers in authentieke woningen en cabans op het ruim aangelegde perceel. Bezoek de Boni Trail op het terrein om een indruk te krijgen van het bewogen leven van deze roemruchte vrijheidsstrijder. Ook het Verhalenmuseum in een van de planterswoningen is aan te bevelen. Zwembad, talrijke dagactiviteiten (frederiksdorp.com).

Kinderen na schooltijd.

Het district Marowijne

Het district Marowijne staat bekend om de gelijknamige rivier, de natuurreservaten, de bauxietwinning in Moengo en omgeving en vooral ook om de goudhandel. Niet al het goud wordt binnen de districtsgrenzen gewonnen, maar de Marowijnerivier vormt de belangrijkste verbinding met de goudvelden in het zuidoosten. Daarom doen veel goudzoekers op de heen- en terugweg Albina aan. Daar heeft de grensplaats annex doorvoerhaven ook een groot deel van het bestaan aan te danken. Omdat het de laatste halte op weg naar het binnenland was, sloegen de goudzoekers hier proviand en materiaal in.

Tot en met de jaren 70 was Albina een gewilde badplaats voor mensen uit Paramaribo die er het weekend kwamen doorbrengen. Ze konden dan ook even de rivier over om Franse inkopen te doen. Met de sterke Surinaamse gulden – indertijd een stuk meer waard dan de Nederlandse – was dat goed te doen. Sinds de onafhankelijkheid en zeker na de Binnenlandse Oorlog heb je veel fantasie nodig om je nog iets bij die aantrekkingskracht van Albina voor te stellen. Een nieuw dieptepunt was kerstavond 2009, toen hevige rellen uitbraken in Papatam, even buiten Albina. Daarbij liepen de spanningen tussen lokale bewoners, Braziliaanse goudzoekers en Chinese winkeliers hoog op. Er viel één dode, huizen werden in brand gestoken en verschillende Chinese winkels werden geplunderd. Het (etnische) conflict is sindsdien altijd blijven sluimeren.

Het district Marowijne met een kleine 20.000 inwoners, telt 6 ressorten: Galibi langs de Atlantische kust, daaronder Wanhatti, Moengo, Moengotapoe en Albina en ten slotte Patamacca in het zuiden. Dit laatste ressort grenst aan het omvangrijke zuidelijke district Sipaliwini. De districtscommissaris houdt kantoor in Albina.

Oost-Suriname

Volgens sommigen heeft Marowijne daarnaast ook een eigen koning: niemand minder dan Ronnie Brunswijk. De man die ooit aanvoerder was van het Junglecommando tijdens de Binnenlandse Oorlog, was vicepresident in de vorige regering en tegenwoordig leider van de ABOP (Algemene Bevrijdings en Ontwikkelings Partij). Dat is een samenwerkingsblok dat opkomt voor de belangen van binnenlandsbewoners. In verkiezingstijd duiken in

WEST-AFRIKAANS IN HET SARAMACCAANS

De Saramaccaanse woordenschat heeft een Engelse, Nederlandse, Portugese en vooral ook Afrikaanse herkomst. De merendeels verbasterde Engelse en Nederlandse woorden voeren terug naar het koloniale verleden, net als de Portugese invloeden. De plantages die de voorouders van de huidige Saramaccaners ooit ontvluchtten, waren destijds merendeels in handen van Portugese Joden.

De verwantschap met West-Afrikaanse talen is te verklaren uit de gedwongen overtocht van de tienduizenden creoolse mannen en vrouwen uit het westelijk deel van Afrika. Dat gegeven komt fraai tot uiting in de documentaire *Katibo yeye* ('Getekend door het verleden') van de Surinaamse filmmaker Frank Zichem. In deze film uit 2003 gaat een Surinaamse Nederlander op zoek naar zijn roots in Ghana. De hoofdpersoon is beroepsgitarist Clarence Breeveld, wiens voorouders in dat land eeuwen geleden tot slaaf werden gemaakt. Clarence (in 2017 overleden) komt uit een in Suriname bekende familie. Broer Borger speelde de hoofdrol in de beroemde speelfilm *Wan Pipel* van Pim de la Parra uit 1976. Broer Carl zit in het Surinaamse parlement, terwijl broer Hans geldt als invloedrijk politicoloog. In *Katibo yeye* bezoekt Clarence Fort Elmina aan de Afrikaanse westkust waar tot slaaf gemaakte mannen en vrouwen uit het binnenland werden ingescheept voor de overtocht naar de West. Vervolgens trekt hij naar dorpen onder begeleiding van een lokale gids in het Ghanese binnenland. Hier maakt hij kennis met plaatselijke, vaak eeuwenoude rituelen. In het tweede deel van de film neemt Clarence zijn Ghanese gids mee naar Boven-Suriname. Daar blijkt zijn Ghanese reisgenoot prima te kunnen converseren met de dorpsbewoners. Gezamenlijk komen ze tot de ontdekking dat de Ghanese en Saramaccaanse woorden voor offerplechtigheden, vogels, kruiden, bloemen en planten op een enkel accent of klemtoon na nauwelijks van elkaar verschillen. De familie Breeveld – broers Borger, Hans, Clarence en Carl en zus Lucia – staat overigens centraal in de tv-documentaire *Wan Famiri* van Geertjan Lassche uit 2012. In de film wordt duidelijk dat binnen één familie de meningen over de militaire periode en de Decembermoorden sterk uiteenlopen.

Dorpen

Centraal in het dorp bevindt zich het *krutu oso*. Dit vergaderhuis is een grotere, overdekte, halfopen ruimte voor dorpsvergaderingen en gemeenschappelijke activiteiten. Het is in verkiezingstijd ook het decor voor de drukbezochte partijbijeenkomsten. Dan worden de kopstukken van de landelijke partijen beurtelings uit de hoofdstad ingevlogen.

Rotsen bij Danpaati.

Al even onmisbaar is het voetbalveld. Het oppervlak is niet overal even egaal, omdat er vaak meerdere voetpaden doorheen lopen. Met houwens wordt het gras kort gehouden, vooral voor de wedstrijden tegen andere dorpen. Op zondagen staat de gehele gemeenschap te *kraken* (aan te moedigen) langs de lijn. Ook de slagbalwedstrijden van de vrouwen trekken veel publiek.

Tijdens een dorpswandeling valt op dat alles netjes is onderhouden. De paden worden meerdere keren per dag schoongeveegd. Potten en pannen staan vaak te blinken in het voorportaal van de houten huisjes: het resultaat van het urenlange poets- en schrobwerk van de vrouwen aan de rivieroever. Op het erf wordt gekookt, cassavebrood gebakken of olie geperst uit noten.

Vaste voorzieningen als gas, water en licht vormen voorslugsnog een ander verhaal. Toch zijn westerse invloeden goed zichtbaar. In elk dorpje rijden brommers rond, worden trendy jeans gedragen en gaat 's avonds de tv of dvd-speler aan. Links en rechts klinken hippe ringtones: in hun felle concurrentiestrijd hebben de telecomproviders volop masten in het bos geplaatst zodat de wereld buiten het dorp voortdurend mobiel bereikbaar is.

De elektriciteit is afkomstig van benzinegeneratoren die tegen zonsdondergang worden ingeschakeld. Steeds meer resorts zijn overgestapt op zonne-